

habentem : *Johannes episcopus servus servorum Dei. A* omnibus archiepiscopis Galliarum salutem et apostolicam benedictionem, et reliqua. Hac epistola recitata, surrexit Gerbertus Remorum archiepiscopus, et hanc orationem subintulit.

Exordium : *Semper quidem* (vide Patrologiæ tom. CXXXVIII, col. 166), usque *in commune oramus.*

Hanc orationem Gerbertus finiens, Leoni abbati scriptam protulit ²⁰⁵, et epistolam papæ recepit, atque ita resedit. Tum episcopi a concilio secedunt, et comitem Godefridum consultationibus suis adhibent. Post hæc Gerbertum ad se vocant, et Leonis abbatis monachum Johannem ad reges Francorum cum omni honore deduci faciat, orant et obtinent. Deinde Kalendis Julii Remis habendam synodum denuntiant. Jam synodus soluta esse videbatur, cum ^B ecce Gerbertus ²⁰⁶ episcopus legatos episcopos accipit tanquam a parte Leonis, ut a divino officio usque ad denuntiatam synodum abstineat. Qui cum

renueret. in præsentia ipsius Leonis perventum est. Ibi brevis commemorat, non esse in potestate cujusquam episcopi vel patriarchæ vel apostolici, quemquam fidelium a communione remove, nisi sponte confessum vel convictum, vel ad concilium venire nolentem. Sibi autem nichil horum ob stare, quippe qui nec confessus nec convictus sit, et qui solus de Gallia ad concilium venerit. Non ergo se suo judicio dampnaturum, qui in nullo genere oppositorum sibi male conscius sit. Sed modestia et probitate domni Liodulfi Treverensis archiepiscopi conventus et fraterne commonitus, ne occasionem scandali suis emulis daret, quasi jussionibus domni apostolici resultare vellet, sub nomine obedientiæ, ut a missarum tantummodo celebritate abstineret, acquievit, usque ad proximas Kalendas Julias, quo tempore altera synodus indicta erat. Et sic discessum est.

VARIÆ LECTIONES.

²⁰⁵ porrexit in marg. ²⁰⁶ girbertus c.

ACTA CONCILII CAUSEIENSIS

AUCTORE GERBERTO ARCHIEPISCOPO.

(Anno 995.)

[Apud. Pertz, *Monumenta Germaniæ historica*, Script. tom. III, pag. 691.]

ORATIO EPISCOPORUM HABITA IN CONCILIO CAUSEIO ^C IN PRÆSENTIA LEONIS ABBATIS LEGATI PAPÆ JOHANNIS.

Exordium. — Impleta sunt vota nostra, reverentissimi Patres, quia totius Galliæ episcopis in caritate conjunctis, apostolica sedes cœtui nostro præsidet per venerabilem abbatem et monachum Leo. In quo simul et in nobis eam prudentiam morumque probitatem esse confidimus, ut quæ probabiliter et necessario demonstravimus, non in statera dolosa et iniqua, sed in equa et rationabili lance appensa fuisse gaudeamus, juxta illud beati Augustini in *secundo libro de baptismo* : *Non offeramus, inquit, tateras dolosas, ubi appendamus quod volumus set quomodo volumus tota die dimittamus pro arbitrio nostro, dicentes : Hoc grave, hoc leve est ! Sed offeramus divinam stateram de Scripturis sanctis tamquam ²⁰⁷ de thesauris Dominicis, et in illa quid sit gravius appendamus, immo non appendamus, sed appensa a Domino recognoscamus.* Nimirum hic vir sanctus et sapiens hoc intelligere videtur, non ex hominum voluntario sed potius ex divino judicio majora vel minora habenda esse peccata. Neque enim dissimulando quodlibet illud peccatum tacuerimus, ideo illud peccatum non est ! Nec si dijudicare noluerimus, ideo ante oculos

divinæ majestatis minus est ? Non. Proinde pensate venerandi patres et fratres, quid nobis in causa Arnulfi judicandum fuerit, quem ante Dei et hominum oculos in immanum barathrum cecidisse constabat qui se ipsum proprio ore dampnabat, cujus pro rebellionem et contumacia Africana concilia omne jus ademerant. Pensate, inquam, quid pro pereuntis populi salute, qui in totius regni discrimine melius et utilius fieri potuerit, quam ut, tirauno excluso utilis populo et regno constitueretur pastor. Quod et populi quies et regni soliditas consecuta est. Sed ecce ex adverso hostis humani generis per organa sua proloquitur : Non hoc fieri licuit sine sedis apostolicæ auctoritate, non sine presente legato non nisi ab Arnulfo recepta ecclesia.

Reprehensio et confirmatio alternatim digesta. — Hæccine est auctoritas, ut innumerabilis multitudo hominum assidue pereat ? Nullus Romanus, etiam invitatus multumque rogatus, subveniat ? Et qui potest, nisi præsentem Romano nec audeat nec præsumat ? Omittimus itinerum difficultates ; sumptuum indigentiam, prudentis legati inopiam ; et jam cum Romam ventum fuerit, non apostolicæ sed liberum licebit proferre judicium, sed quod aut tentum obtinere poterit apud Crescentium, dia-

VARIÆ LECTIONES.

²⁰⁷ tamque codex.

boli membrum. Non ignota loquimur. Regii ac nostri legati Romam profecti epistolas pontifici porrexerunt, et ab eo digne susceptisunt. Sed, ut credimus, quia Crescentio nulla munuscula obtulerunt, per triduum a palatio seclusi, nullo responso accepto redierunt. Quod peccatis nostris provenire non dubium est, ut Romana ecclesia, quæ mater et caput omnium ecclesiarum est, per tyrannidem oppressa, omnia membra debilitentur? Hæc, inquam, omittimus, et tamen in tanta rerum difficultate sacris obtemperatum legibus edocemus, ut apostolica sedes in Arnulfi causa honeste et utiliter vel addere vel mutare nichil potuerit, vel adhuc possit. Si enim quædam pontificum decreta ita sunt rata, et quædam concilia a sede apostolica ita corroborata, ut exinde permutari nichil oporteat, eorum decretorum et conciliorum executores per omnia laude et præmio digni, perturbatores autem vituperandi et omnium penarum genere afficiendi sunt. Item si sub beatissimis pontificibus aliqua provenerunt, quæ causæ Arnulfi similia sint, quod exinde judicatum est, in causa Arnulfi judicandum fuit. At Cresconius episcopus, quia rebellis et contumax, non contra principem sed contra episcopos, fuit, ab Africana synodo judicatum est, ut potestate principis coerceretur et ab ecclesia excluderetur. Et item universaliter episcopos conspirantes et ad conventum fratrum suorum venire nolentes sua forte ne prodantur flagitia metuentes, eadem synodus potestate principis coercendos, a principalibus cathedris removendos, et ut propriis etiam careant, auctoritate publica ut rebelles auctoritate apostolica judicavit per Faustinum et Philippum et Asellum presbyteros. Quod autem apostolica sedes in Cresconium fecit et in alios fieri docuit, hoc idem in Arnulfo summa diligentia fuit observatum; id est quia ad fratrum suorum conventum amplius quam per anni spatium invitatus venire contempsit, et insuper in principem suum rebellis et urbis ac patriæ proditor extitit, principis potestate necessaria synodo repræsentatus est. Atque habita cognitione, qualis fuerat diffamatus talis etiam est sua professione detectus. Sed inquit emulus: Non potuit dijudicari; ecclesiam recipiat, suis viribus resumptis suisque diu retentis amicis, ad iudicium provocetur. Quidnam est armatus a tyrannide removeri? Immo non aliter quam spoliatus potuit dijudicari. Sed æque tyrannus armis circumseptus nunquam ad iudicium potuit adduci. Quid est autem ecclesiæ receptio, virium resumptio, amicorum retentio, nisi in reges nostros tyrannidibus extincte resuscitatio, injuriarum ultio, malorum sublevatio, bonorum omnium oppressio? Sed obsidibus, inquit, et sacramentis astringatur multis modis. Num plura et validioris generis sacramenta repperiri poterunt ante prolatis? Num obsides fratris ejus Richardi episcopo Brunoni ejus-

que sororis filio præferendi? Quo ergo jure Bonifatii pape decretum in irritum devocabitur, qui intonat, ut si reus adesse neglexerit, dilationem sententiæ vel absentiae non lucretur. Nimirum hæc decreta apostolica nec fugientem protegent, nec confessum vel convictum ecclesiæ restituunt. Non igitur jure spoliatus eam recipiet ecclesiam, quam nec sicut episcopus rexit, sed sicut prædo crudelissimus devastavit, sed dicant summi pontifices Leo et Zozimus magnusque Gregorius, quid de hujusmodi confessis vel convictis auctoritate apostolica statuerunt. « Hujusmodi, inquit Leo, lapsis ad promerendam Dei misericordiam ecclesia privata est, expetenda secessio, ubi illis satisfactio, si fuerit digna, sit etiam fructuosa. » Et Zozimus Lazarus dudum in Taurinensi concilio gravissimorum episcoporum sententiis pro calumpniatore dampnatus. cum Briclii innocenti episcopi vitam falsis objectionibus appetisset, post vero ab eodem Procule, qui inter ceteros dampnationi ejus in synode assenserat, sacerdotium consecutus est. A quo ipse vitæ suæ conscius, datis litteris in abdicationem sui se sponte submovit. Et Gregorius ad Johannem archiepiscopum primæ Justinianæ: « Dilectissimus inquit, lator præsentium Nemesion ad nos veniens indicavit, sicut et gestorum exemplaria quæ huc detulit continebant, Paulum Diaclinæ civitatis episcopum et post pauca etiam libellum, in quo ea de quibus accusatus fuerat vera esse confessus est, obtulisse. Qua de re sententia episcopali illo deposito se ejus loco ³⁰⁸ cum fraternitatis vestræ consensu esse episcopum ordinatum. » Et Johannes papa universis ecclesiis per Gallias constitutis. « Prædictum, inquit, Contumeliosum episcopum ut habeat pœnitendi licentiam, petitorium vobis dare censemus, ubi errorem suum evidenter alligans, sub die profiteatur et consule. » Non, inquit calumpniator, potuit Arnulfus se ipsum dampnare sine apostolicæ sedis legato. Quomodo ergo Lazarus quomodo Paulus et Contumeliosus, et, ut propius ad causam accedamus, quomodo Ebo Remorum archiepiscopus? Si enim Arnulfo non licuit, nec illis. Sed manifestum est illis licuisse. Licet enim mala relinquere et bona facere sine apostolicæ sedis legato et auctoritate. At criminis in ordine pontificali stare malum est, et ab eo recedere bonum. Bene igitur Arnulfus fecit, si ab ordine pontificali recessit, in quo criminis stare non potuit. Bene reliquit, quod contra divinas et humanas leges per dolum accepit. Cur ergo calumpniator, inquit, detinetur omni potestate exutus, ac non potius quod velit abire permittitur? Videlicet, quia Euthices archimandrita in synodo depositus ab imperatore est directus; sed hunc magnus Leo papa ad remotiora duci jubet, ne in eo sæviens morbus suo contagio alios corrumpere. Juste ergo detinetur, qui adhuc necem patriæ meditatur, suosque satellites

VARIE LECTIONES.

³⁰⁸ locum codex.

crebris legationibus incitat, ut a cœpto furore non desistant. Videtis, reverendissimi Patres, nobiscum stare apostolica et ecclesiastica jura. Sed quid faciemus improbis hominibus, quibus nulla ratio sufficit, nisi etiam corporeis sensibus satisfiat? Cedamus talium importunitatibus, et nichil sine præsentiâ legati apostolicæ sedis in causa Arnulfi factum esse doceamus. Certe Seguinus, venerabilis vitæ Senonensium archiepiscopus, Domini papæ Johannis vices per Gallias sibi creditas Romæ innovavit, et ita a latere apostolici cum decreto privilegii veniens ejus vices usque in præsens omnium episcoporum Galliæ consensu prosecutus est. In hujus ergo præsentiâ Arnulfus se ipsum sacerdotio exiit, atque juxta decreta apostolicorum virorum, Zozimi, Leonis atque Gregorii, petitorio vel confessionis, seu ita placet dici, abdicationis porrecto libello, sacerdotalia deposuit signa. Pro qua re ad judicium devocamur, quasi innocentem oppresserimus? Nos vero illum non solum non oppressimus, sed etiam per duodeviginti menses bella, seditiones, regni discidia molientem toleravimus, cum Africana concilia post secundum mensem vocationis eum a communione removerint, et anniversario concilio non occurrentem eum in se dixisse dampnationis sententiam judicaverint; neque post expletum annum ejus vocem penitus audiendam. Sed o Christiana fides, o religio Christiana; quis unquam nocens habebitur, si patriæ proditor hodie velut innocens absolvitur? Sileant ammodo leges, jura regum conticescant, si neminem in judiciis attingere fas est, nisi quem Crescentius tyrannus mercede conductus voluerit absolvere vel punire? Patriæ proditor ferat præmium, et qui eam liberaverit, propellatur in exilium. Sed non sic sanctus Spiritus per os David cecinit: *Semel, inquit, id est incommutabiliter, locutus est Deus (Psal. LXI, 12)*; duo hæc quæ se audisse commemorat, scilicet quia Dei potestas in dampnando reprobos et misericor-

dia in glorificando electos; quod ipse subinfert: *quia in reddus unicuique juxta opera sua (Ibid. 13)*, id est juxta hoc quod est, inquit, non juxta id quod non est, dicente propheta: *Ve his qui dicunt bonum malum et malum bonum, ponentes lucem tenebras et tenebras lucem (Isai. v, 20)*. Si ergo beatorum pontificum, Gregorii, Leonis, Zozimi, decreta itemque Africana concilia rata habenda sunt, vituperandi ac penitus sunt contempnendi, qui Arnulfum irregulariter dejectum in murmurant, nostramque simplicitatem apud apostolicam sedem insimulant, quasi eum pro sua innocentia sedem apostolicam appellentem deposuerimus, cum ipse potius ad electos a se ipse judices confugerit, atque ab eis post confessionem modum pœnitendi postulaverit. Quod imponit finem litibus jure Africani concilii.

Epilogus. — Nunc ad te qui vices domni Johannis papæ in hac synodo retines, abba Leo, recurrimus, et si qua te pietatis viscera movent, admonemus, ut pacis exturbatores auctoritate apostolica conquiescere facias. Neque enim zelo Dei aut fraterna caritate commoniti pro Arnulfi restauratione satagunt, quem Dei et universalis ecclesiæ judicio in perpetuum sacerdotali officio exutum esse sciunt; sed novitate rerumque permutatione delectati, sanctam et apostolicam ecclesiam contra nos incitant, ut dum non erit qui audeat contradicere, impune liceat eis peccare. Quod quantam³⁰⁹ Romanæ ecclesiæ pariat invidiam, tua sanctitas recognoscit. Neque enim juditia populi ita retusa sunt, ut interdum quid sit equius et justius non intellegant. Cui rei dum a quibuslibet episcopis inconsulte resistitur, sacerdotii gravitas et dignitas nostro vitio dispicitur. Jungatur nobis per te beati Petri apostolatus, redintegretur per te jam scissum rete ecclesiæ, ut dum re bene gesta Romam redieris, spe, voto ac desiderio a Galliarum episcopis iterum revoceris.

Explicit concilium Causeium.

VARIÆ LECTIONES.

³⁰⁹ quandam c.

ANNO DOMINI DCCCCXCV-MIII.

PURCHARDUS MONACHUS AUGIÆ DIVITIS

NOTITIA HISTORICA

(Ex Joanne Egone, lib. *De viris illustribus Augiæ Divitis*, apud Bernardum Pezium, *Thesaurus Anecd.* I, III, 685.)

Sub florenti et numero Witegovi magisterio inter alios effloruit Purcardus monachus ingenii et facultiæ gratia præstantissimus, poeta gravis et excellens. Inter cætera quæ scripsit, jubente Augiensi congregatione abbatis sui Witegovi res præclare gestas heroico metro cecinit. Exstat ejus carmen cum præfixa monasterii pictura in antiquo codice ms. cujus initium tale est:

Incipit hic textus per dicta poetica scriptus.